

Захарова Н. О.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри німецької мови
та літератури з методикою викладання
Криворізького державного педагогічного університету

ВПЛИВ ІЗОЛЯНТІВ НА ПРАГМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЕГМЕНТОВАНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Анотація. Статтю присвячено вивченню прагматичних особливостей сегментованих висловлень, тема яких супроводжується ізолянтами. Метою подібного аналізу є визначення додаткових відтінків значень порівняно із сегментованим висловленням, де ізолянт у складі теми відсутній.

Ключові слова: сегментоване висловлення, тема, рема, ізолянт, прагматика.

Постановка проблеми. Мова є необхідною людині не лише для обміну інформацією або для набуття нових знань, вона слугує засобом передачі певних емоцій і почуттів. Часто емоційний стан мовця виражається не лише лексично чи інтонаційно, але й за допомогою спеціальних емпатичних синтаксичних конструкцій, що є специфічними для кожної окремої мови. Так, однією з експресивних синтаксичних конструкцій французької мови вважається сегментоване висловлення (*phrase segmentée*, або *disloquée*), прагматичне значення якого представляє об'єкт нашого дослідження. Експресивність таких конструкцій забезпечується насамперед завдяки структурному оформленню, проте існують сегментовані висловлення, тематичний компонент яких супроводжується спеціальними словами, так званими ізолянтами. Прагматичні особливості подібних сегментованих конструкцій є предметом нашої роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до вивчення сегментованих висловлень з'явився ще на початку ХХ ст. завдяки дослідженням французького лінгвіста Ш. Баллі, який уперше визначив сегментоване висловлення як окремий тип синтаксичної конструкції. Його послідовники (В. Вартбург, П. Цумтор, В. Гак, О. Андрієвська, Є. Реферовська, А. Васильєва) заклали основи для досліджень сучасних науковців, серед яких варто відзначити Ф. Гаде, О. Новаковську, М. Бласко, П. ле Гоффік, Е. Пелле. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених аналізу сегментованих висловлень, прагматичне значення конструкцій з ізолянтами є недостатньо висвітленим, що обумовлює актуальність роботи.

Мета статті – визначити особливості відтінків значень, що їх набувають сегментовані висловлення, тема яких поєднується з ізолянтами. Досягнення поставленої мети видається можливим шляхом порівняльного аналізу сегментованих висловлень з ізолянтами та без них у семантико-прагматичному аспекті, на основі чого маємо змогу визначити додаткові відтінки значень, що виникають у разі комбінування теми з ізолянтами.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на неоднозначність інтерпретації сегментованого висловлення, зауважимо, що в нашій роботі сегментоване висловлення розуміється як бінарна конструкція, де сегмент-тема відокремлюється від рема-

тичної частини інтонаційно (пунктуаційно) і характеризується мобільністю позиції відносно неї. При цьому тема репрезентується в ремі у формі займенника-субститути, що відтворює її граматико-синтаксичну функцію, забезпечуючи цілісність реми:

Cette écharpe, je l'ai portée tout l'hiver (6, p. 188).

Залежно від позиції тематичного компонента відносно рема-тичної частини науковці (О. Андрієвська, В. Гак, П. ле Гоффік, О. Новаковська, Є. Реферовська) визначають два основні структурні типи сегментованих висловлень: репризу, коли відокремлена тема займає препозицію відносно реми, й антиципацію в разі постпозитивної теми.

Зазначимо, що певний структурний тип обирається мовцем залежно від поставленої комунікативної задачі, його суб'єктивної інтерпретації змісту висловлення. Під комунікативною задачею ми розуміємо не лише бажання мовця висловити власну точку зору, але й вплинути на співрозмовника.

Вважається, що під час вибору структурного типу репризи мовець має на меті: а) привернути увагу співрозмовника до певного поняття, особи, ознаки, дії. Це основне значення такої конструкції; б) використати тему як зв'язну ланку між попереднім і наступним висловленням, тим самим забезпечуючи зв'язність дискурсу; в) у деяких випадках протиставити двох осіб або дві події:

а) *«La confiance, il faut aussi la mériter, dit Héloïse. Ça n'est pas un cadeau du bon Dieu»* (2, p. 239);

б) *«Je ne pus y distinguer rien d'autre qu'une petite forêt d'oliviers et d'amandiers, qui mariaient leurs branches folles au-dessus de broussailles enchevêtrées: mais cette forêt vierge en miniature, je l'avais vue dans tous mes rêves, et, suivi de Paul, je m'élançai en criant de bonheur»* (7, p. 109);

в) *«Sans l'heureux événement, vous seriez sur le départ, surtout Félix, parce que toi, ma Césarine, tu seras toujours la bienvenue ici»* (3, p. 196).

У разі антиципації основна сила виділення скерована на самі висловлення (рему) і насамперед на предикат або залежні від нього слова. Останнє особливо помітно там, де є складений іменний присудок [3, с. 12]. У таких конструкціях завжди присутній елемент оцінки, що ще більш експліцитно виражає афективну природу сегментованого висловлення [3, с. 14]. Коли в сегмент виноситься особовий займенник, то подібно до репризи антиципація зазвичай набуває додаткового відтінку зіставлення:

«Il a de l'expérience et je n'en ai pas, moi!» (4, p. 114).

Наведене вище свідчить, що експресивність сегментованих висловлень обумовлена насамперед їхньою структурою, проте певні відтінки значень виникають залежно від форми самої ві-

докремленої теми. Ще однією особливістю тематичного компонента є його здатність комбінуватися зі спеціальними словами, які називають ізолянтами [5; 8].

До ізолянтів лінгвісти (В. Вартбург, П. Цумтор, С. Реферовська, А. Васильєва) відносять такі вирази: *quant à, pour, en ce qui concerne, pour ce qui est de, pour ma (ta, sa) part*. На думку С. Реферовської й А. Васильєвої, комбінування теми із цими виразами підвищує її формальну незалежність. Іншими словами, ізолянти виключають можливість уживання прийменника перед відокремленим сегментом, що зменшує рівень зв'язності основних синтагм висловлення [5, с. 90]. Уточнимо, що тут мається на увазі прийменник, що відображає тему в корелятивній синтаксичній ролі непрямого додатка або обставини. Крім того, корелятивна синтаксична функція теми не впливає на форму самих ізолянтів, яка залишається незмінною.

Відомо, що тема сегментованого висловлення характеризується мобільністю своєї позиції, однак у разі вживання з нею ізолянта тема втрачає цю властивість. Її місце у висловленні визначається ізолянтом, який має фіксовану позицію, це, як правило, препозиція відносно рематичної частини:

«*Quant à l'Impératrice, elle demeurait assez belle pour que personne pût songer qu'elle prenait de l'âge*» (4, p. 250).

«*Pour sa part, la veuve détestait le théâtre; un lieu de perdition, disait-elle, qu'il valait mieux tenir à l'écart*» (5, p. 118).

«*Pour ce qui est des premiers occupants, les Portugais, on les a oubliés depuis longtemps*» (1, p. 266).

«*Pour moi, je suis devenu un époux respectable et chauve; mais je suis heureux*» (4, p. 263).

Зауважимо, що інколи трапляються випадки постпозиції:

«*Même dans le faubourg Saint-Germain, les dames de la bonne société ne donnaient plus d'ouvrage comme autrefois; pour le moment, le clergé soutenait, quant à lui, le travail des brodeuses, mais là encore, il fallait pleurer pour en avoir*» (5, p. 97).

«*Je n'ai, quant à moi, hérité que de son caractère enjoué*» (3, p. 119).

Лінгвісти В. Вартбург і П. Цумтор [8] наголошують на відмінності, що існує між наведеними вище ізолянтами. Вона полягає в особливостях їх уживання в мовленні. Усі ізолянти перекладаються українською мовою як «що стосується, відносно, щодо», проте вони не завжди можуть взаємозамінятися. Зокрема, *quant à* використовується в письмовому мовленні й характеризує більш офіційний стиль, тоді як *pour* є ознакою розмовного стилю. Крім того, аналіз корпусу прикладів дає змогу визначити відмінності між ізолянтами за такими критеріями: морфологічне вираження теми, узгодження теми й ізолянта, прояв корелятивної синтаксичної функції теми. Так, для *quant à* і *pour* морфологічне вираження теми не має суттєвого значення, оскільки вони комбінуються з усіма можливими темами:

«*Et pour l'Impératrice, laisse-la donc en paix, pauvre femme*» (4, p. 398);

«*Pour moi, je ramassai le pied coupable, et je constatai avec plaisir que sa longue rupture en biseau promettait une réparation facile*» (Pagnol, GdMP, p. 109);

«*À mon avis, les finances de Thanathos ne sont pas nettes. Quant à celles du club de bridge, où des sommes folles s'échangent autour des tapis verts, n'en parlons pas!*» (3, p. 230);

Натомість *pour ce qui est de* і *en ce qui concerne* використовуються лише з темою, вираженою іменником (номінальною групою):

«*Et pour ce qui est de la Princesse, elle ne l'aimait pas*» (4, p. 317).

«*En ce qui concerne Frédéric Profit, a repris Charles, je tiens à te féliciter de l'avoir laissé tomber*» (2, p. 74).

Що стосується ізолянта *pour ma part*, то до нього взагалі не приєднується жодна тема. Вочевидь, цей зворот сам виступає темою, а присвійний займенник у його складі змінює форму залежно від роду й числа референта:

«*Pour ma part, j'aurais envie d'avancer très timidement le fait que l'accomplissement intellectuel de Jeannette – après tout exceptionnel – requérait une tension intérieure permanente, un stress aiguillonné par une volonté inflexible, quasi obsessionnelle, qui pourraient être le signe d'un état profondément névrotique*» (5, p. 417–418).

«*Pour sa part, la veuve détestait le théâtre; un lieu de perdition disait-elle, qu'il valait mieux tenir à l'écart*» (ibid, p. 118).

Крім *pour ta part*, лише *quant à* узгоджується з темою, вираженою іменником (номінальною групою) у роді й числі, що проявляється у формі прийменника *à*. Так, у чоловічому роді *à* змінюється на *au*, а в множині – на *aux*:

«*Quant au cousin Louis, je n'y ai pas songé une fois en trente-et-un ans. Je veux dire de 1934, où je l'ai vu en passant à mon retour de Java, jusqu'à aujourd'hui, dans cet octobre brûlant de 1965...*» (1, p. 76).

«*Quant aux gens vraiment riches, ils déposaient leur avoir chez un notaire, voire un établissement spécial appelé «banque»*» (5, p. 314).

Нагадаємо, що корелятивна синтаксична функція теми не впливає на форму ізолянта. Ця функція теми може бути визначена лише завдяки формі прономінального субститути теми. Порівняймо два висловлення з ізолянтом *quant à*, де перше виявляє сегментацію підмета, а друге – прямого додатка:

«*Quant aux soixante francs qu'on lui faisait miroiter pour la suite, ils lui parurent un vrai pactole!*» (5, p. 250).

«*Quant à l'amour précisément, il ne l'avait jamais rencontré, ni chez les autres, ni pour lui-même*» (4, p. 219).

У наведених прикладах ніщо не підказує корелятивну синтаксичну функцію теми, проте наявність прономінального субститути забезпечує однозначну інтерпретацію висловлення.

Незважаючи на перераховані відмінні риси сегментованих конструкцій з різними ізолянтами, спільним для цих висловлень є їхнє прагматичне значення. За словами В. Вартбурга й П. Цумтора, функція ізолянтів полягає у відокремленні компонента висловлення з метою привернення до нього уваги слухача [8, с. 174]. Найчастіше ізолянти вживають, коли треба підкреслити зміну ходу думок мовця [8, с. 174]. Отже, основна мета ізолянтів – підкреслити або позицію певної особи (осіб), або певну подію, явище:

«*Le rire d'Yves, c'était le prénom du gardien, résonna si fort que deux moineaux abandonnèrent leur branche pour s'enfuir à tire-d'aile. Quant à moi, je partis tête basse, mains dans les poches, à l'autre bout de la cour*» (6, p. 25).

Крім того, комбінування теми з ізолянтами передає протиставлення, яке може мати як експліцитний (а), так і імпліцитний (б) характер:

а) «*Mon père allait souvent au village pour «les commissions» ou dans la colline pour herboriser; quant à l'oncle Jules, il passait en ville trois jours par semaine, car il n'avait que vingt jours de vacances, et ils les avait répartis sur deux mois*» (7, p. 119);

б) «*Quant au reste du voyage, je ne m'en souviens plus. Allongé à mon aise et bercé par la route, je sombrai dans un profond sommeil*» (6, p. 200).

У другому висловленні протиставлення імпліцитне, оскільки перша частина подорожі протиставляється другій, хоча в попередньому контексті перша частина не описується.

Отже, наведені приклади свідчать, що сегментовані висловлення, тема яких поєднується з ізолянтами, передають два основні відтінки значень: акцентування уваги та протиставлення.

Висновки. Проведений аналіз сегментованих висловлень, тема яких ужита без ізолянта, і тих, де тема супроводжується ізолянтами, свідчить, що відтінки значень обох конструкцій практично ідентичні. Проте, на нашу думку, наявність ізолянта може сприйматися як подвійна акцентуація теми, оскільки ізолянти чіткіше, ніж просто відокремлення теми, підкреслюють позицію мовця, про що свідчить аналіз прикладів. При цьому наявність ізолянтів, як правило, обмежує вибір мовця з погляду мобільності теми, обумовлюючи необхідність використання конструкції з репрізою. Отже, ізолянти не наділяють тему додатковими відтінками значень, а лише підсилюють наявні.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в поглибленому аналізі стилістичних відмінностей між самими ізолянтами.

Література:

1. Андриевская А. Синтаксис современного французского языка / А. Андриевская. – К. : Вища школа, 1973. – 204 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд. Иностран. Литер., 1955. – 416 с.
3. Васильева А. О смысловых особенностях расчлененного предложения / А. Васильева // Современный французский язык. Ученые записки. Т. 212. – Ленинград, 1959. – С. 5–19.
4. Гак В. Теоретическая грамматика французского языка / В. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
5. Реферовская Е. Теоретическая грамматика французского языка. Ч. 2. Синтаксис простого и сложного предложений. (На фр. яз.) : [Учебник по курсу теорет. грамматики фр. яз. для студентов интов и фак. иностр. яз.] / Е. А. Реферовская, А. К. Васильева. – М. : Просвещение, 1983. – 334 с.
6. Goffic P. le Grammaire de la phrase française / P. le Goffic. – Paris : Hachette, 1993. – 592 p.

7. Nowakowska A. Thématization et dialogisme: le cas de la dislocation / A. Nowakowska // Langue française. – 2009. – № 163. – P. 79–98.
8. Wartburg W. Précis de syntaxe du français contemporain / W. von Wartburg, P. Zumthor. – Berne : Éditions Francke, 1973. – 400 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

9. Aragon L. Blanche ou l'oubli / L. Aragon. – Paris : Gallimard, 1971. – 596 p.
10. Boissard J. Moi, Pauline / J. Boissard. – Paris : Fayard, 1981. – 252 p.
11. Boissard J. Bébé couple / J. Boissard. – Paris : Fayard, 1997. – 283 p.
12. Clément C. La valse inachevée / C. Clément. – Paris : Calmann-Lévy, 1994. – 525 p.
13. Duneton C. La Dame de l'Argonaute / C. Duneton. – Mesnil-sur-l'Estrée : Éditions Denoël, 2009. – 450 p.
14. Levy M. Le voleur d'ombres / M. Levy. – Paris : Éditions Robert Laffont, 2010. – 280 p.
15. Pagnol M. La gloire de mon père. Souvenirs d'enfance. T. 1 / M. Pagnol. – Paris : Pastorelly, 1993. – 250 p.

Захарова Н. А. Влияние изолянтов на прагматическое значение сегментированного высказывания (на материале французского художественного дискурса)

Аннотация. Статья посвящена изучению прагматических особенностей сегментированных высказываний, тема которых сопровождается изолянтами. Цель анализа – определить дополнительные оттенки значений по сравнению с сегментированными высказываниями, в составе тематического компонента которых изолянт отсутствует.

Ключевые слова: сегментированное высказывание, тема, рема, изолянт, прагматика.

Zakharova N. The impact of isolants on the pragmatic meaning of the segmented sentence (on the basis of French fiction discourse)

Summary. The present paper focuses on the study of pragmatic features of segmented sentences where the theme is combined with an isolant. The goal of the analysis is to determine additional shades of meaning in comparison with segmented sentences without isolants.

Key words: segmented sentence, theme, rheme, isolant, pragmatics.